

Pedagogisch kader kindercentra 4 – 13 jaar

Inleiding op het Pedagogisch kader kindercentra 4 – 13 jaar

In opdracht van:

Bureau Kwaliteit Kinderopvang / BKK Utrecht

Geschreven door:

Marianne Boogaard en Ruben Fukkink, Kohnstamm Instituut Amsterdam

Josette Hoex en Liesbeth Schreuder, Nederlands Jeugdinstituut Utrecht

Versie mei 2010

Nederlands
Jeugd
instituut

Inhoudsopgave

	<i>pag.</i>
1. Voor pedagogisch medewerkers	3
2. Pedagogische keuzes in balans	3
3. Groeiende sector	4
4. Van opvang naar vrije tijd	4
5. Een sterke gesprekspartner	4
6. Maatschappelijke context	5
7. Bouwstenen voor het <i>Pedagogisch kader kindercentra 4 - 13 jaar</i>	6
8. Relatie met het <i>Pedagogische kader kindercentra 0 – 4 jaar</i>	7
9. Opdrachtgever en auteurs	7
10. Indeling <i>Pedagogisch kader kindercentra 4 - 13 jaar</i>	8

Inleiding op het Pedagogisch kader kindercentra 4 – 13 jaar

1. Voor pedagogisch medewerkers

Het *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar* is geschreven voor de pedagogisch medewerkers in de buitenschoolse opvang. Het *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar* maakt duidelijk wat goede buitenschoolse opvang inhoudt: een plek waar kinderen zich thuis voelen, waar ze met hun vriendjes en vriendinnetjes spelen en die hen mogelijkheden biedt om zich te ontwikkelen. Pedagogisch medewerkers maken die omgeving voor kinderen. En daarbij houden ze rekening met verschillende behoeften en ontwikkelingsfasen van kinderen, zodat kinderen van vier jaar zich er net zo thuis voelen als kinderen van twaalf jaar. Pedagogisch medewerkers zijn professionele opvoeders. Zij hebben aandacht voor elk kind, begrijpen wat hen bezighoudt en kunnen daarop passend en liefdevol reageren. Het *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar* is in de eerste plaats een handvat voor hen.

Het *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar* biedt inspiratie en onderbouwing voor het kiezen van de eigen pedagogische werkwijze van iedere buitenschoolse opvang. Pedagogisch medewerkers werken niet met vastgestelde leerdoelen voor kinderen. Daarom is dit pedagogisch kader geen leerplan waarin voorgeschreven wordt wat kinderen zouden moeten leren. Pedagogisch medewerkers werken met kinderen in hun vrije tijd. En daarom zijn pedagogisch medewerkers zijn meesters in het vinden van evenwicht tussen kinderen zelf laten spelen en kinderen stimuleren om nieuwe dingen te leren. In het *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar* staat de basiskennis om het werk met de kinderen vorm te geven.

2. Pedagogische keuzes in balans

In dat werk moeten de pedagogisch medewerkers tal van keuzes maken. Het gaat bijvoorbeeld om:

- de keuze om jongens- en meisjesactiviteiten te organiseren of juist niet;
- de keuze om televisie kijken toe te staan of juist niet;
- de keuze voor een uitgebreid of een beperkt opendeurenbeleid;
- de keuze voor leeftijdsgroepen of juist voor verticale groepen.

Die keuzes zijn afhankelijk van kennis over wat kinderen nodig hebben. Maar er is niet één goede weg. De keuzes in dergelijke vraagstukken zijn ook afhankelijk van de pedagogische doelen die de buitenschoolse opvang nastreeft. Het maken van de pedagogische keuzes wordt in het Pedagogisch Kader nader onderbouwd.

Minstens zo belangrijk is het vinden van de juiste balans in de pedagogische benadering. Afwegingen hierin kunnen per kind gemaakt worden maar ook voor de groepen. “Heeft dit kind stimulans nodig of is het juist goed als hij zelf zijn weg vindt?” “Moet ik deze groep tijdens het buitenspelen meer structuur bieden of juist meer vrijlaten?” “Kunnen deze kinderen hun conflict zelf oplossen of moet ik hen helpen?”

Het gaat meestal om:

- de balans tussen beschermen en vrijlaten;
- de balans tussen ingrijpen en zelf laten doen;
- de balans tussen toezicht houden en privacy geven;
- de balans tussen vrij spel en geleide activiteiten.

Pedagogisch medewerkers maken voortdurend dergelijke pedagogische afwegingen, waarbij ze kijken naar behoeften en ontwikkelingsfase van de kinderen, en naar hun pedagogische doelen. In dit Pedagogische Kader zal de term ‘balans’ vaak terugkomen.

3. Groeiende sector

De buitenschoolse opvang is een jonge sector in de groei. En dat maakt het werkveld nu juist zo leuk en dynamisch. In de jaren 2005- 2010 heeft een enorme uitbreiding plaatsgevonden en het einde van de groei is nog niet in zicht. De snelle groei is ingezet toen basisscholen de taak kregen om voor buitenschoolse opvang bij hun school te zorgen, als ouders van hun school daaraan behoefte hadden.

Aantallen kinderen in de buitenschoolse opvang

CPB eind 2009: ongeveer 24% van de kinderen naar buitenschoolse opvang

4. Van opvang naar vrije tijd

De sector breidt niet alleen flink uit, maar vernieuwt ook haar werkwijze voortdurend. Dit vernieuwingsproces is al sinds 1995 aan de gang. De buitenschoolse opvang profileerde zich vanaf die tijd niet meer primair als 'opvang' voor de kinderen. Het werd een vrijetijdsvoorziening voor kinderen van werkende/studerende ouders waarin tal van recreatieve en educatieve activiteiten werden geboden. Voor de kinderen is een vrijetijdsclub een veel positievere invulling dan 'opvang'. Het voelt anders: er wordt niet op je gepast, maar je gaat naar een club. Die profilering gaat steeds verder. Het leidt anno 2010 bijvoorbeeld tot gespecialiseerde centra voor buitenschoolse opvang, zoals de 'Sport-bso', de 'Theater-bso' en de 'Natuur-bso'. (zie deel V Profielen)

5. Een sterke gesprekspartner

De verbinding tussen buitenschoolse opvang en basisschool had ook invloed op de werkwijze van de buitenschoolse opvang. Hierdoor ontstond de wens tot nauwe afstemming en samenwerking in bijvoorbeeld de naschoolse activiteiten voor alle kinderen van de school. Ook de begeleiding van zorgleerlingen en de zorg voor het overblijven tussen de middag wordt steeds meer in samenwerking tussen school en buitenschoolse opvang uitgevoerd.

De vernieuwingen zijn nog niet klaar. De verwachting is dat basisschool en buitenschoolse opvang de komende jaren nog nauwer zullen samenwerken. Eén buitenschoolse opvang per basisschool is over tien jaar waarschijnlijk de realiteit. Misschien praten we dan alleen nog over het 'Integraal kindcentrum' waarin het aanbod van onderwijs, kinderopvang, welzijn en sport gezamenlijk de daginvulling van een kind vormt. Zo'n intensieve band heeft als voordeel dat er één team van diverse professionals kan ontstaan. Dat team werkt dan samen aan onderwijs, ontwikkeling en ontspanning voor alle kinderen. Voorlopig is dat voor velen nog toekomstmuziek. De meeste centra voor buitenschoolse opvang stemmen op dit moment vooral af op het onderwijs en werken voor meerdere scholen tegelijk.

Het *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar* is bestemd voor de huidige situatie, maar houdt wel rekening met de komende groei en vernieuwing in de buitenschoolse opvang. Met het *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar* in handen kan de kinderopvang laten zien wat haar sterke kanten en mogelijkheden zijn. Zo is zij een interessante en gelijkwaardige gesprekspartner in gesprekken met andere organisaties over visie en uitvoering. Goede buitenschoolse opvang heeft een meerwaarde voor een kind, en heeft meerwaarde voor een samenwerkingsverband.

6. Maatschappelijke context

Werkende en studerende ouders hebben een groot belang bij goede buitenschoolse opvang. En ook de maatschappij als geheel heeft belang bij goede buitenschoolse opvang.

- **Belangrijk voor ouders**

Dankzij buitenschoolse opvang kunnen ouders ook buiten de schooluren werken. Dat ouders gaan werken dient een maatschappelijk en economisch belang. Om de combinatie van het zorgen voor kinderen en het uitvoeren van arbeid te vergemakkelijken, investeert de overheid daarom in buitenschoolse opvang.

De opvangfunctie van de buitenschoolse opvang houdt in dat zij de verantwoordelijkheid voor de kinderen overneemt op de tijden dat ouders werken. Kinderen hebben geen vrije keuze of ze aan de buitenschoolse opvang willen deelnemen. Dat maakt de voorziening anders dan een sportclub of een brede school activiteit, waar een kind vanwege zijn specifieke belangstelling naar toe gaat. Toch draait het in de buitenschoolse opvang wel in de eerste plaats om de kinderen. Hun welbevinden en hun ontwikkelingsmogelijkheden staan voorop. De ouders zijn de klant; de kinderen zijn de gebruikers. De buitenschoolse opvang draagt in samenspraak met ouders, opvoedingsverantwoordelijkheid.

- **Belangrijk voor de maatschappij**

Ook de maatschappij heeft belang bij goede buitenschoolse opvang waar aandacht is voor opvoedingsdoelen die Nederland op dit moment belangrijk vindt. Buitenschoolse opvang biedt goede ontwikkelingskansen aan kinderen, ook aan kinderen uit minder kansrijke gezinssituaties.

De samenleving wil anno 2010 vooral bevorderen dat burgers op een positieve manier met elkaar omgaan, ongeacht hun religieuze en culturele achtergrond. Er is behoefte aan burgers die verantwoordelijkheid nemen voor en actief bijdragen aan hun omgeving.

Het leven op de buitenschoolse opvang is een uitgelezen oefenplaats voor meedoen, voor participatie. De kinderen leren functioneren in een groep. Ze spelen met kinderen met verschillende achtergronden. Ze leren om samen te overleggen en conflicten op te lossen. In elke groep komen de democratische principes aan de orde van hoor en wederhoor, van informatie krijgen, informatie geven en dan beslissen. Van overleggen en compromissen sluiten. Van meerderheidsbesluiten en rechten van minderheden. Kortom: allerlei ervaringen op die hen voorbereiden op hun volwaardige deelname aan de maatschappij.

De mening van een aantal directies van grote kinderopvangaanbieders over het maatschappelijk belang van kinderopvang:

Manifest context kinderopvang

“In de kinderopvang leren kinderen al op zeer jonge leeftijd hun eigen karakter te ontdekken en een glimp van hun talenten te zien. Zij leren omgaan met anderen, leeftijdsgenootjes zowel als ouderen die niet tot de vertrouwde kleine kring van het gezin behoren. Met andere woorden zij ervaren wat sociaal gedrag in de dagelijkse praktijk verlangt. Het belang daarvan kan toch moeilijk worden overschat.”

“In de kinderopvang leren kinderen spelenderwijs, of worden zij herinnerd aan, de basics van sociaal gedrag. Of het –bij wijze van voorbeeld- nu gaat om leren de handen te wassen na toiletbezoek, dan wel respect op te brengen voor het speelgoed waar een ander kind mee doende is. Van baby tot peuter en van kleuter tot scholier zijn kinderen in de kindercentra in contact gebracht met leeftijdsgenootjes en met ouderen, die vaak een sterk verschillende sociale of etnische achtergrond hebben. Het kind leert –ook spelenderwijs- wat het betekent om anderen te accepteren en met hen om te gaan.”

Bron: Manifest Context Kinderopvang 2008, p2 + p4

7. Bouwstenen voor het Pedagogisch kader kindercentra 4 – 13 jaar

Het werk in de buitenschoolse opvang vindt zijn onderbouwing in ontwikkelingspsychologische inzichten, pedagogische theorieën en praktijkkennis. Over de leeftijdsgroep 4 - 13 jaar bestaat veel onderzoek op psychologisch gebied. Ook over hoe het met kinderen in de school gaat is ruimschoots onderzoek beschikbaar. Helaas is er maar weinig wetenschappelijk onderzoek gedaan in de buitenschoolse opvang en al helemaal weinig in Nederland. Het Nederlandse onderzoek dat beschikbaar was is gebruikt voor de *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar*. Die wetenschappelijke kennis is aangevuld met praktijkkennis die de buitenschoolse opvang in de loop van haar bestaan heeft opgebouwd.

Het *Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind* (1995), de *Wet Kinderopvang* (2005) en het *Convenant Kinderopvang* (2009) vormen het grote kader voor de pedagogische doelen en de werkwijze van de buitenschoolse opvang.

De buitenschoolse opvang is ook een kind van zijn tijd en wordt dus beïnvloed door de maatschappelijke discussies over opvoeding. Deze leiden tot accenten die door de jaren heen kunnen wisselen. Een voorbeeld daarvan is de maatschappelijke zorg over dikker wordende kinderen. De buitenschoolse opvang reageert hierop door meer beweging in zijn programma op te nemen. Een tweede voorbeeld is de recente nadruk op democratisch burgerschap en meedoen in de maatschappij. Ook dit heeft zijn weerslag op de werkwijze in de buitenschoolse opvang en dus op dit pedagogisch kader.

Rechten van het Kind

Elk kind heeft recht op zo gunstig mogelijke omstandigheden om op te groeien en zich te ontplooiën. Dat recht is vastgelegd in een internationaal verdrag 'de Rechten van het Kind' (1989) en ondertekend door 193 landen, waaronder Nederland.

Het beschrijft in 54 artikelen de grondrechten van het kind, zoals:

- kinderen hebben recht op bescherming,
- kinderen hebben het recht op begeleiding bij het ontwikkelen van hun capaciteiten,
- kinderen hebben het recht om vrijelijk hun ideeën te uiten.

Enkele artikelen uit de officiële tekst van het Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Artikel 3.2:

“De Staten die partij zijn, verbinden zich ertoe het kind te verzekeren van de bescherming en de zorg die nodig zijn voor zijn of aar welzijn, rekening houden met de rechten en plichten van zijn of haar ouders, wettige voogden of anderen die wettelijk verantwoordelijk zijn voor het kind, en nemen hiertoe alle passende wettelijke en bestuurlijke maatregelen”

Artikel 6:

“Elk kind hebben het inherente recht op leven. De Staat is verplicht te zorgen voor het overleven en de ontwikkeling van het kind.”

Artikel 12:

“Ieder kind heeft het recht zijn mening vrijelijk te uiten in aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang moet worden gehecht.”

Bron: *Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind*, 20 november 1989

(zie: <http://www.unicef.nl/media/3166/Kinderrechtenverdrag.pdf>)

Specifiek voor de buitenschoolse opvang is in Nederland ook nagedacht over rechten van kinderen. Het Landelijk Pedagogienplatform Kinderopvang /LPK discussieerde in 2006 over het recht van schoolkinderen op goede buitenschoolse opvang. Hieronder staat de kern van deze kwaliteit in acht punten.

Acht rechten van kinderen in de buitenschoolse opvang

Kinderen treffen in hun buitenschoolse opvang aan:

1. Een tweede thuis met gezelligheid, vrolijke sfeer en persoonlijke aandacht
2. Spelen naar eigen keuze
3. Privacy en autonomie: kinderen kunnen alleen en zelfstandig zijn
4. Participatie: kinderen hebben inspraak en verantwoordelijkheid
5. Aansluitend aanbod op leeftijd, sekse en interesses
6. Normen en waarden: gelegenheid tot meningsvorming en discussie
7. Leefgemeenschap: diversiteit meemaken, en verbondenheid met ouders en buurt
8. Samenwerking met de ouders.

Bron: *Landelijk Pedagogienplatform Kinderopvang 2006*, www.pedagogienplatform.nl

8. Relatie met het Pedagogisch kader kindercentra 0 – 4 jaar

Het *Pedagogisch kader kindercentra 0-4 jaar* en het *Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar* lijken in opzet op elkaar. Dit is belangrijk voor de organisaties voor kinderopvang die zowel kinderdagverblijven als buitenschoolse opvang in huis hebben. Zij kunnen zo gemakkelijker met de beide pedagogische kaders werken als inspiratiebron voor hun pedagogische beleidsplan of als uitgangspunt voor studiedagen van de organisatie. Het is ook van belang voor de ROC- en HBO-opleidingen die met de pedagogische kaders werken.

De indeling uit het *Pedagogische Kader kindercentra 0- 4 jaar* in een gedeelte Theorie en een gedeelte Praktijk is aangehouden. Het aanhouden van de hoofdstukindeling was niet altijd mogelijk. Het aanbod in centra voor buitenschoolse opvang is in meerdere opzichten niet vergelijkbaar met het aanbod in kindercentra voor 0-4 jarigen.

- Ten eerste gaat het om een andere aanbodinhoud. Oudere kinderen hebben andere behoeften dan de jonge kinderen waar het in de kinderdagverblijven om gaat. Kinderen op de buitenschoolse opvang doorlopen een ruime ontwikkelingsperiode van kleuter tot pre-puber. Tijdens die periode wordt hun wereld steeds groter en hun inbreng steeds belangrijker. Dit verschil in aanbodinhoud heeft grote consequenties voor de opvoedingsdoelen en de middelen die worden ingezet om aan die doelen te werken.
- Ten tweede gaat het om een andere aanbodvorm. Op de buitenschoolse opvang komen kinderen

tijdens de schoolweken vaak maar een korte opvangmiddag, in aansluiting op de schooltijden. Het is een overbrugging tussen school en thuis. In de vakantietijd komen kinderen juist lange opvangdagen. Het aanbod vormt dan hun hele dagbesteding tijdens een deel van de schoolvakantie. Het verschil in aanbodvorm heeft consequenties voor de organisatie en de invulling van de activiteiten.

De verschillen in aanbodinhoud en aanbodvorm tussen kinderdagverblijven en centra voor buitenschoolse opvang maken duidelijk dat de buitenschoolse opvang geen 'kinderdagverblijf voor grote kinderen', is. Daarom is het logisch dat er in het *Pedagogisch kader kindercentra 4 - 13 jaar* andere thema's aan de orde komen dan in het Pedagogisch kader kindercentra 0 – 4 jaar. Ook moeten sommige thema's uitvoerig(er) besproken worden omdat ze nog niet eerder voor de buitenschoolse opvang zijn uitgewerkt.

De inhoud van het *Pedagogisch kader kindercentra 4 - 13 jaar* wordt ook afgestemd met het Pedagogisch kader 'Samen Verschillend'. Het Pedagogisch kader 'Samen Verschillend' wordt ontwikkeld door Anke van Keulen en Elly Singer, in opdracht van de Bernard van Leer Foundation. Zie: www.kinderopvangsamenverschillend.nl

9. Opdrachtgever en auteurs

Het Bureau Kwaliteit Kinderopvang/ BKK heeft de opdracht uitgezet voor het samenstellen van een *Pedagogisch kader kindercentra 4 - 13 jaar*. Zij vindt het belangrijk dat de theorie en praktijk van de buitenschoolse opvang worden vastgelegd. Dit is belangrijk voor het werkveld, omdat het een gezamenlijke basis geeft voor de uitvoering en voor verdere professionalisering via bijscholing en deskundigheidsbevordering. Daarnaast ziet de BKK het belang van een *Pedagogisch kader kindercentra 4 - 13 jaar* voor de opleidingen die de professionals op de praktijk moeten voorbereiden. In 2009 zijn het Nederlands Jeugdinstituut en het Kohnstamm Instituut gestart met de taak om, in samenspraak en afstemming met het werkveld, een wetenschappelijk onderbouwd en voor de praktijk herkenbaar *Pedagogisch kader kindercentra 4 - 13 jaar* te schrijven.

10. Indeling Pedagogisch kader kindercentra 4-13 jaar / Theorie

De theorie van de buitenschoolse opvang bespreken we in drie delen:

- *Deel I Pedagogische kennis*
Dit deel heeft als kernvraag: Wat hebben kinderen op de BSO nodig? In zes hoofdstukken gaan we in op de ontwikkeling van kinderen in de leeftijd van 4 – 13 jaar. Pedagogisch medewerkers in de BSO hebben immers, samen met andere opvoeders zoals ouders en leerkrachten een belangrijke rol in het begeleiden van die ontwikkeling.
- *Deel II Pedagogische doelen*
Dit deel bestaat uit drie hoofdstukken die steeds gaan over de vraag wat we in de bso willen bereiken met kinderen. Het gaat over de vier pedagogische basisdoelen, over kwaliteit en over de meerwaarde van de bso voor de ontwikkeling van kinderen. De centrale vraag is: Wat willen we bereiken op de BSO?
- *Deel III Pedagogische middelen*
In dit deel bespreken we *hoe* de bso werkt met kinderen. In dit deel gaat het om de gereedschapskist van de pedagogisch medewerkers, en geven we antwoord op de vraag: Wat gebruiken we op de BSO?

In de zomer van 2010 volgt deel IV Praktijk en deel V Profielen.

Het *Pedagogisch kader kindercentra 4 - 13 jaar* is eind 2010 klaar.